

Pregledni rad

UDK 355.141-611.4(497.16)

Срђа МАРТИНОВИЋ (Цетиње)

Универзитет Црне Горе

martinovicsss@t-com.me

УНИФОРМА КАО КУЛТУРНА ОСОБЕНОСТ ЦРНОГОРСКЕ ГАРДЕ

Гарда у Црној Гори има дугу традицију још од 1767. године и владавине Шћепана Малог. Гарда представља важно обиљежје државе, њеног трајања, војних вриједности и лојалности. Тема овог рада јесу униформе гардијских јединица и то: перјаника Петра II и књаза Данила, као и перјаника, Гарде и Дворске страже за вријеме књаза/краља Николе. Пријем на службу у гардијским јединицама захтијевао је испуњење високих критеријума, док је униформа гардијских јединица била репрезентативна, декоративна, колоритна са акселбендерима, перјаницама, сјајним сабљама одишући пуним сјајем. У њима се огледао симбол државности и снага државе и њене династије. Својом појавом и постојањем, својим униформама и знамењем исказују најважније атрибуте државности, симбол су националне, државне и династичке припадности. Осим почасне и безбједносне, гардијске јединице имају много значајнију културну, односно идентитетску функцију која се односи на везу са културом и традицијом, образовањем и утицајем на статус државе и њених симбола.

Кључне ријечи: *Гарда, Црна Гора, култура, традиција, обиљежја, ознаке*

Од Петра II централни органи постају професионални, финансирају се из буџета и сходно Црној Гори као ратничком друштву, војна компонента у њиховом организовању је веома доминантна. Сенат, Гвардија и перјаници као централни органи власти основани су 1831. године. Њихов неприкосновени ауторитет је владар. Све до 1837. године припадници Гвардије или перјаника нијесу имали посебну униформу нити су се битно разликовали од обичног црногорског ратника. Перјаници су се од осталих одвајали посебним перјаницама на капама. Друга разлика, ако је

и постојала, огледала се у раскошнијем и убојитијем оружју, углавном сребром окованим или украсним детаљима, а било је каткад и разлика у богатијој одјећи. Када је Петар II дошао из Русије, приступио је реформи Сената, Гвардије и перјаника. Петар II је настојао да на препознатљив и формалан начин покаже разлику припадника централних органа од других црногорских држављана. Ова потреба да се представници државног ауторитета визуелно разликују била је одавно присутна. У циљу неке униформизације перјаника Петар II је наредио перјаничком капетану Николи Калуђеровићу да подијели перјаничке капе које су посебно израђене за њихове потребе и да су у обавези да их носе као знак којим ће се они разликовати од свих осталих чиновника. Дакле, перјаници су од 1837. године носили једнообразне перјаничке капе, које је Петар II донио из Русије и то је био основни симбол по којем су се разликовани. Према неким подацима перјаници су на капама носили и почетно слово нахије из које су долазили. Захваљујући личним примањима перјаници, као и остали припадници централних органа, почињу све више да се разликују од осталих Црногораца, а да њихова одјећа и оружје добијају неку форму униформизације. Ово нарочито долази до изражаја од 1837. године, тако да су се перјаници током прве деценије издиференцирали и по гардероби, и по оружју у односу на остале.¹ У односу на перјанике другачију гардеробу носио је перјанички капетан – на глави је имао дубоку црногорску капу са црвеним тепелуком, а носио је раскошну црногорску ношњу са златом извезеним црвеним џамаданом, плавим гаћама и ципелама са дубоким бијелим чарапама. Преко џамадана је имао богату јакну црвене боје, извезену златним врпцама и обрубом од лисичије коже. Овакав начин одијевања постаће карактеристичан касније за истакнуте представнике Сената о чему свједоче портрети појединих сенатора. Од реформе државних органа можемо говорити о дјелимичној униформизацији припадника перјаничке службе. Бројни путописци од 1838. године уочавају раскошније и другачије одијевање чланова Сената, а 1841. године њемачки путописац Ебел записао је: „Угледнији из гвардије, перјаника, сенатора, капетана и других имају преко кошуље, која је досезала до ногу, златом извезен прслук.“² Коментаришући перјаничку капу Ебел каже да су били препознатљиви „по капи, некој врсти турбана, која је била омотана шалом“. Овај путописац је уочио и перјаничког капетана за којег наводи да је „изгледао најотменије. Преко црвеног и златом опшивеног прслука пребацио је исто тако једну црвену и златном врпцом об-

¹ Јовић, Татјана, Јовићевић, Милан, *Црногорска војска – организација и униформе*, Народни музеј Црне Горе, , Цетиње, 2006, стр. 17–18.

² В. Ебел, *Дванаест дана у Црној Гори*, ЦИД, Подгорица, стр. 186.

рубљену јакну која је била опшивена на оковратнику, као и на спољним рубовима и предњем дијелу рукава, лисичијим крзном. То је било сасвим онако како то у нас уобичавају хусари да забаце преко рамена њихове доламице. Носио је црногорску црвену капу која је наоколо имала обод од црне свиле, а имао је кратке плаве димије, које су се причвршћивале на кољенима, а такође и чарапе. То је било као и у већине само је мјесто опанака имао ципеле. Пушио је дугачку лулу.³ Сви путописци су сложни да постоји разлика између представника органа власти и других Црногораца. Они углавном описују црногорску ношњу различите раскоши и квалитета, која ће касније постати препознатљива код Црногораца, са разликом да су тада представници највиших власти, међу којима се убрајао и перјанички капетан, носили неку врсту јакне, раскошни кратки кожух црвене боје, везен по ободу златом и покривен обрубом богатим животињском кожом, углавном лисичијег поријекла. Ово је карактеристика углавном била у источним земљама, а у Црној Гори означавала је представника који заузима највише положаје у земљи. Тако чешки писац Душан Ламб 1843. године наводи: „Главари свих округа, затим сердари, војводе и капетани у Његошевој пратњи огрнути су с лијепим црвеним кожусима, који само до испод појаса досежу“. Када је у питању капа, путописци износе неке опречне ставове, неке личности описују са класичним црногорским капама које данас познајемо, са разликом да је неко имао капу са црним или црвеним ободом, „црвене капице“⁴, „мале црне капе“ или „мале црвене капе омотане марамом или платном“⁵, друге описују да носе неку врсту крзнених капа, а треће, веома ријетке, описију да носе неку врсту омотаног феса налик турбану, међу којима убраја и Петра II. Највјероватније се ради о томе да су представници државних власти настојали да се разликују од осталих, носећи неки симбол или детаљ другачији од цивила, па су носили раскошне црвене кратке јакне, а неко је носио црвену или црну црногорску капу, док су представници Сената и капетан перјанички, како кад носили или црногорске капе понекад са неким детаљем, или су носили изразито дубоке крзнене капе са перјаницом изнад њих, а касније са златним грбом на чеоном дијелу. Омотане фесове налик турбанима носили су поједини представници Његошеве пратње из граничних крајева Црне Горе. Чарл Лем је 1843. године примијетио да Петар II носи „велику крзнену капу“, а остали Црногорци

³ Исто.

⁴ Бјазолето, Бартоломео, *Путовање саксонског краља Фридриха Аугуста у Црну Гору*, ЦИД, Подгорица.

⁵ Ђурковић Јакшић, *Енглези о Његошу и Црној Гори*, Титоград, 1963, стр. 32.

округле капе израђене „од црвене или црне материје“.⁶ Бартоломео Бјазолето за перјанике, које су били послати на границу са Аустријом да дочекају саксонског краља Фридриха Аугуста, наводи: „...мршави, робусни, јаке мускулатуре, окретни и лаки на ногама, живахних очију и поносни, потамњели од сунца. Сви су имали бркове. Главе су им биле прекривене црвеним капицама, а горња одјећа им је од сирове бијеле вуне и стегнута на средини каишем, у коме држе два пиштоља и ханцар. Чакшире су им од исте такве вуне и досезале су до чланака, а на ногама су имали опанке. Глава им је обријана, само... са чуперком на потиљку, а преко рамена су имали струку и пушку.“⁷ Енглез Хенри Лејард је оставио запис из 1839. године да им је приликом уласка у Биљарду пут „начињен кроз гомилу црногорских ратника, непосредних Владичиних пратилаца, који су, као и обично наоружани до зуба и у својим богато извезеним и животописним костимима.“⁸ Иако се не може говорити о класичној униформизацији у правом смислу те ријечи, првих деценија од оснивања перјаника искристалисали су се неки одјевни и статусни симболи који су били карактеристични само за перјанике, а неки дјелови и за представнике других главара. Може се закључити да се перјаници до 1837. године као и остали главари нијесу умногоме разликовали од осталих црногорских ратника – носили су углавном бијелу сукнену црногорску ношњу повезану појасом, на главама су имали црвене или црне црногорске капице. Од 1837. године сви перјаници су носили дубоке црвене капе налик фесовима са плаветном или златном кићанком – перјаницом. Ова капа претежно је била обмотана „огромном свиленом марамом“⁹. Перјаници су носили плаву кићанку односно перјаницу, док су златну углавном носили ађутанти или други највиши државни представници. Ове капе представљале су симбол припадности државним органима и ношене су релативно кратко до почетка владавине књаза Данила, о чему свједочи у својим мемоарима Раде Туров Пламенац, да је са тим капама била пратња књаза Данила 1852. године приликом његове посете Црмници. Петар II је ове капе набављао на различитим странама, углавном од 10 до 20 комада, што говори о томе да их је носио само мањи број људи, а црногорски господар се трудио да их набави од „највећих и најбољег квалитета“.¹⁰ Поред наведеног, од 1837. године перјаници почињу да носе раскошнију црно-

⁶ Јовић, Татјана, Јовићевић, Милан, *н. д.*, стр. 12.

⁷ Бјазолето, Бартоломео, *н. д.*, стр. 20–30.

⁸ Ђурковић Јакшић, *н. д.*, стр. 35.

⁹ Ламбл, Вилџам Душан, „Писмо брату Јармилу“, *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, IV, Цетиње, стр. 183.

¹⁰ Јовић, Татјана, Јовићевић, Милан, *н. д.*, стр. 16.

горску гардеробу са златом везеним црвеним цамаданом, бијелом или тамнозеленом доламом, јакетом, плавим гаћама, и углавном црним ципелама са бијелим сукненим чарапама умјесто опанака. Перјаници су носили и струку преко рамена која их је штитила од хладноће и врућине, али и користила за одмор. Незаобилазан дио њихове опреме био је и свилени појас, кеса са барутом – фишеклија, али и чибук из којег су пушили, а који је у Црној Гори био карактеристичан као симбол власти тога доба. Перјанички капетан разликовао се по богатијем одијевању и оружју, али и раскошно украшеној црвеној краткој јакни. У том периоду највиши представници државних органа почињу да носе и дубоке крзнене капе, које ће од времена књаза Данила преовладавати код чланова Сената, претежно са кићанком са стране, а носиће је и перјанички капетани у првим годинама његове владавине.

Према сачуваном инвентару ствари перјаника Николе Пејовића који је направљен, 1849. године, непосредно након његове смрти можемо виђети каква је била његова опрема и наоружање:

1. Двије мале сребром оковане пушке,
2. Једна велика сребром окована пушка,
3. Један велики сребром оковани нож,
4. Једне кесе, фишеклије двије са пулијама (руски назив за фишеке),
5. Једне токе сребрне,
6. Један цамадан срмали,
7. Једна бијела долама,
8. Један фес – велики,
9. Један тараболос свилени (појас),
10. Један силав,
11. Један чибук с такумом – ћилибаром,
12. Једна струка нова,
13. Једна пиксла пуна енглеског барута,
14. Једне пеленгаће од шајка (црногорске гаће),
15. Три пара чарапа,
16. Један пар докољеница бијелих сукнених,
17. Једна кеса дуванкеса,
18. Један пар опанака прости,
19. Три кошуље без гаћа,
20. Два пешкира,
21. Једна торба путна под затвором.

Списак се завршава примједбом да „сем опанака, несумњиво од сирове говеђе коже, све је првокласно“.¹¹

Његошев наследио је књаза Данило је након црногорско-османског рата 1852–1853. године, покренуо војне реформе. У тим реформама 1855. године формирана је Гарда. Уведене су посебне ознаке на капама за припаднике Гарде. Потреба за издвајањем Гарде настала је у циљу њеног раздвајања од осталих војних јединица и истицања њене посебности и значаја. Стотинаши, десечар, гардијски барјактар. Данило је задржао перјанике као личну, тјелесну заштиту.

Заједно са ознакама по наредби књаза Данила израђене су и посебне гардијске заставе. Радило се о застави мањих димензија на црвеном пољу са бијелим двоглавим орлом Црне Горе на средини која се постављала на посебно израђеној катарки тј. копљу. Гардијске заставе књаз Данило је уручио Гарди на Ђурђевдан 6. маја 1855. године. Сердар Раде Туров Пламенац у својим Мемоарима пише: „Скоро испред овог рата бјеше књаз Данило наредио да се начине барјаци с бијелијем двоглавијем орлом на средини на црвеном пољу... и на Ђурђевдан позвао све барјактаре и предаде им барјаке које сам ја вишини помагао натаћи на копље.“¹² На средини двоглавог орла налазио се ћирилични натпис Д I (Данило Први). Двоглави орао на гардијског застави имао је круну, као и скиптар и шару у канцама као „државним атрибутима“ јер је владар заједно са гардом представљао највишу државну власт, симбол круне и династије. Сва је прилика да се гардијска застава коју је увео књаз Данило користила од маја 1855. године до јануара 1871. године. Гардијску заставу или гардијски барјак носио је гардијски барјактар што је представљало изузетну част и обавезу. Уз алајбарјактара, гардијски барјактар је био најзначајнији барјактар у држави. Једна гардијска застава из времена књаза Данила као реликвија чувала се у Војном музеју (Лабораторији) на Цетињу.

Након атентата на књаза Данила 1860. године, пријесто је наслиједио његов синовац књаз Никола. Књаз Никола је повећао број перјаника и кабадахија, а усвајањем војне уредбе у јануару 1871. године отпочео је војне реформе. Гарда је добила нове заставе које су једно вријеме рађене код фирме „Širović i Damjanović“ из Трста. Министарство војно Књажевине Црне Горе водило је преписку у вези израде гардијских застава у Трсту. Гардијска застава књаза Николе састојала се од бијелог двоглавог црногорског орла са круном на црвеном пољу. За разлику од гардијских

¹¹ Шкерковић, Никола, „Перјаници“, *Историјски записи*, VII, Титоград, 1961, стр. 401.

¹² Пламенац, Раде Туров, *Мемоари*, ЦИД, Подгорица, стр. 85–86.

застава књаза Данила, на Николиној гардијског застави испод орла налазио се и лав.¹³ Гардијске заставе су биле мањих димензија, а израђиване су од црвеног и бијелог „бурата“.¹⁴ Из Трста је тако 1881. године испоручено „10 малијех застава од гарде са орлом“.¹⁵ Њене димензије су биле приближне димензијама четних застава редовних војних јединица и износила је приближно 135 x 115 cm. Гардијска застава првог периода владавине књаза Николе важила је до укидања гардијске бригаде војним реформама 1880–1881. године. Тиме су престали да постоје и гардијски барјактари. Обнављањем Гардијске бригаде 1898. године вјероватно су поново враћене гардијске заставе, док су ознаке гардијских официра биле идентичне са официрским кадром регуларне војске.

Перјаничке грбове, заједно са војним грбовима израђивао је мајстор Јован Златар. Из једног акта министра војног од 16. септембра 1883. године видимо да су два перјаничка грба 5 фиорина и 20 новчића.¹⁶

Све до 1896. године извршни органи власти, перјаници и жандари дужност су обављали у народној ношњи, са грбом на капи као једином дистинктивном знаком. Тек 1896. године перјаници и Дворска гарда задужују једнообразну униформу која је уведена без доношења одређеног прописа. Перјаничка униформа имала је карактеристичну перјаничку душанку (ћинтерац). За разлику од официрске униформе копчала се сприједа округлим дугмадима и петљама од свиленог црног конца пришивених уз руб разреза, а рамени дио рукава састављен је са предњицама.¹⁷ Украс је био много једноставнији од официрског украса, а састојао се од пет паралелно распоређених трака од уплетеног црног гајтана, који према рубу прелазе прво у двоструке кружнице, а затим настављају у цвијет са три дугуљасте латице.¹⁸ Перјанички/гардијски подофицири имали су око-вратник опточен златним ширитом са одговарајућим бројем звијезда (десечар једну, полуводник двије и водник три). Остали дјелови униформе су прости цамадан, тј. цамадан без рукава опточен дуж рубова свиленијем црним гајтаном, гаће стандардне, подвезе, докољенице, чарапе на свиту и опанци или подофицирске цревље.¹⁹ Уз униформу ишла је и кабаница војничког кроја која се плаћала по фабричким цијенама. На интервен-

¹³ Јовићевић, Милан, *Црногорски државни и династички амблеми*, Народни музеј Црне Горе, Цетиње, 2001, стр. 101.

¹⁴ Исто, стр. 102.

¹⁵ Исто.

¹⁶ ДАЦГ, Министарство војно, ф. 17, документ 57, Министар Пламенац – Државом савјету од 4. септембра 1883. године.

¹⁷ Јовић, Татјана, Јовићевић, Милан, *н. д.*, стр. 90.

¹⁸ Исто.

¹⁹ Исто, стр. 91.

цију гардијског капетана Павла Пламенца, 1902. године покушала се побољшати униформа перјаника. Цијена комплета униформе за перјанике I реда износила је 60 фиорина. Ова цифра им се исплаћивала у ратама по 5 фиорина. Уговором који је закључен између Дворске страже и терзије Митра Марковића перјаничке душанке, џамадани и подвезе морали су се радити од дебеле црвене војничке свите, гаће од доброг шимпања, а капа од вицете.²⁰ За оправку ципела ангажован је обућар Ноц Кодела. Други дјелови перјаничке униформе – кабаница, докољенице, опанци, чарапе, кошуља и бијеле гаће били су исти као код војника и израђивани су у војној радионици на Цетињу.²¹ Овим промјенама уведена је и нова капа која је одговарала народној црногорској капи само са богатим златним везом на тепелуку. Џамадан је био без рукава са једноставним везом са два пара паралелних пруга и таласастом линијом изведеним црним свиленим концем, а душанка је била иста као и раније са додатком високог колијера на којем је сприједа са обје стране запуча био извезен златни монограм и дуж цијелог оковратника стављен ширит, обоје од чистог злата. Гаће су биле црне са обично везеним свиленим шпаговима (као на џамаданима), гајтанима око ногавица и вуненим јакијем туром док су подвезе биле са најмањим украсом. Цијена душанке износила је 15,50, џамадана 9,50, гаћа 12,50, капе 2 и подвезе 0,50 круна, а цијена нових перјаничких тзв. подофицирских ципела 10 круна.²² Након 1903. године ову униформу носе припадници Дворске страже с разликом да су носили раскопчану душанку са малим и нешто другачије изведеним украсом на предњици – пет трака савијених уз руб у двије, а на крају у три кружнице, изведених свиленим жутим концем. Истим концем изведен је и једноставни флорални украс на прсном извезу џамадана.²³

Са потпуном униформизацијом црногорске војске 1910. године долази и до промјена на униформи Дворске страже. Модел за нови тип униформе Дворске страже урадио је Андрија Андриј у марту 1912. године на иницијативу и налог министра војног, бригадира Митра Мартиновића. Ове промјене нијесу биле знатне. Нова униформа је рађена од финије свите и са више украса, а састојала се од: душанке са гајтанима, гаћа, појаса и докољеница. Као алтернатива душанки Андрић је урадио перјаничку блузу са украсним гајтанима.²⁴ Његов модел је накнадно допуњен. Главна новина је да се уведе нешто другачије црне крзнене капе

²⁰ Исто, стр. 92.

²¹ Исто.

²² Исто.

²³ Исто.

²⁴ ДАЦ, Министарство војно, ф. 22, бр. 2082 од 12. јула 1910. године.

са перјаницама, мијења се изглед грба на капи и уводе се коњичке дубоке чизме чиме униформа добија љепши и раскошнији изглед. Гардисти су имали душанку и џамадан од префињеног црвеног материјала са жутим свиленим везом орнаментике сличне црногорској ношњи, испод се налазила бијела кошуља руске крагне, а на крагни црвене блузе био је дебели златни вез дуж горњег и доњег дијела крагне. Златна орнаментика се налазила и на рукавима као и леђима. На предњој страни задржан је стари украс – трака савијена прво у двије, а потом у три кружнице. На раменима је додат нови украс у виду три осмице, а дуж средине леђног дијела од горње до доње ивице су два геометријска преплета, комбинација два круга и двије елипсе које се на једној страни завршавају једним, а на другој са два кружића спојена у виду осмице. Орнаменти са леђа понављају се и на доњим рубовима рукава. Од доњег руба, лијево и десно од средишњег украса је по једна грана са тролисним цвијетом лучно савијена према саставу са раменима.²⁵ Гардиста је имао класични црногорски вишебојни пас (тромболос), испод којег је био црвени кожни појас (колан) за смјештај револверског оружја. Гаће су биле класичне плаве као на ношњи само од квалитетнијег и префињенијег материјала, док су чизме биле дубоке црне, беспрекорно сјајне. Уз униформу у зимском периоду ишла је и сива кабаница официрског кроја. Саставни и неодвојиви дио гардијске униформе је био Гасеров М.1870, калибар 11,2 мм, раскошни револвер бијелих корица који је био искључиво везан за гардисте. На глави је била нешто дубља и дебља црногорска капа са меканим материјалом, на којој се налазио перјанички грб. На врху перјаничког грба налазила се круна која је била до самог врха капе одакле је почињала перјаница. Перјаница је била учвршћена дебљим, златним концем спирално увезаним дужине неколико центиметара из којег је излазила бијела перјаница. Перјаница је из кончаног веза излазила шире и гушће, а од половине рјеђе са дугачким и рјеђим перима. Командир и гардијски официри имали су другачију, раскошнију официрску душанку златне боје, на капи су носили пјешадијски грб одговарајуће ознаке, бијелу перјаницу и официрску сабљу модел М.1910. Капа и перјаница, чизме, гаће и џамадан били су идентични свим припадницима Гарде. Гардијски подофицири носили су једноставнију блузу са инсигнијама на крагни и перјаничким златним грбом на капи са бијелом перјаницом као и коњичке дубоке црне чизме. Гардијски подофицири нијесу носили подофицирске ознаке на капама. Униформа гардиста у принципу се није разликовала од униформе гардијских подофицира. Разликовала се парадна и свакодневна гардијска

²⁵ Јовић, Татјана, Јовићевић, Милан, *н. д.*, стр. 134.

униформа. Код парадне вез на душанки је био златни свилени, „од чисте скадарске жуте свиле“, а на свакодневној гардијској униформи црни вунени вез. Свакодневна гардијска униформа није предвиђала чизме већ опанке или ципеле и вишебојни пас, као ни крзнену црну капу већ војничку капу без перјанице. Гасеров револвер је био саставни дио обје униформе. Цетињски терзија Ђон Кола је био главни произвођач текстила за гардијску униформу, а направио је и њен модел са неколико измјена и допуна у односу на Андрићев. Вунени перјанички појасеви набављани су од Каплана Бибезића, а 108 комада чизама радио је цетињски обућар Димитрије Фатић од коже зване „јуфт маркер ЕГ“.²⁶ Чизме су под кољеном са унутрашње стране имале један мали изрез од 5 до 8 цм дужине при крајевима како би се на једној страни могао утврдити мали каиш, а на другој прегрлица запучање.²⁷ Сви су били ослобођени царине на увоз материјала за израду гардијске униформе. Од 1910. године гардисти су добијали бесплатно комплет парадне униформе (душанку, џамадан, гаће и кабаницу), док су чизме, колан, пас, душанку и џамадан за свакодневну употребу плаћали.²⁸

До промјене у униформама Дворске страже долази у првим годинама емиграције. Припадници његове гарде у емиграцији нијесу носили униформу Дворске страже, већ су носили двије варијанте униформе. Прва варијанта је била црногорска војна униформу из 1896. године, са коњичким црним чизамама, црногорском обичном капом и златним перјаничким грбом без перјанице. Друга верзија била је потпуна новина, радило се о војној униформи са једноставним опасачем/каишем, црним чизамама, на главама су имали црногорске капе са стандардним перјаничким грбом златне боје. Од осталих војника осим коњичких чизама и златног грба разликовали су се по златним плочицама на оковратнику и танким златним повезом на рукама као и по кожним каишевима који су повезивали нарамнице са опасачем са обје стране. У зимском периоду гардисти у емиграцији имали су војничке шињеле. Осим чина на капи и официрских еполета и сабље, униформа гардијског командира или официра није се разликовала од осталих гардиста. Не постоје подаци да су гардисти носили стандардне униформе Дворске гарде са перјаницама које су биле рађене по узору на црногорску ношњу, већ су у овом периоду носили искључиво класичну униформу са додатком гардијских елемената и ознака. Претпоставља се да је ову униформу и ознаке израђивало краљевско Министарство војно у емиграцији, највероватније у Фран-

²⁶ ДАЦГ, Министарство војно, ф. 23, бр. 2422 од 26. августа 1910. године.

²⁷ Јовић, Татјана, Јовићевић, Милан, *н. д.*, стр. 136.

²⁸ Исто.

цуској или Италији, јер је основ униформе гардиста и црногорских војника у Гаети готово идентичан.

Паралелно са осталима Дворске гарде у Француској у којој је боравио краљ Никола, 12. августа 1920. године у Италији је формирана Народна гарда у склопу црногорске војске у егзилу. Припадници Народне гарде разликовали су се по униформама и капама, војници су носили посебне ознаке „зелене латице на јаки блузе“.²⁹ Министарство војно је 27. августа 1920. године послало Команди црногорских трупа у Гаети „4 метра штофа „Каки“, да се од истог израде капице за војнике Народне гарде, 1 метар зеленог штофа за латице на јакама и 10 метара златног гајтана за израду слова Н. Г. (ћирилично Народна Гарда) која ће се носити на зеленим латицама код свију подофицира и војника Народне Гарде“.³⁰ Подофицирима и војницима Народне гарде било је дозвољено „ношење жутих гамаша, које ће први пут добити о државном трошку“.³¹ Гардисти су носили опасаче као припадници италијанске Гарде сигурности. Њени официри такође су се разликовали по детаљима на униформи, јер су командант и његов помоћник носили златне акселбендере. На неколико сачуваних фотографија нижих припадника Народне гарде види се да су на црногорским војничким капама поред грба на чеоној страни носили неку врсту перјанице, што је требало да подсећа на краљеве перјанике. У случају иступања из Народне гарде припадници су били дужни да врате наведене дјелове униформе и ознака, које је дужио нови гардиста. Према Наредби о њеном оснивању наоружање за официре требало је да буде прописано, док су подофицири и војници носили пушке и револвере, што није био случај са осталим војницима.

Смрћу краља Николе у марту и расформирањем црногорске војске крајем 1921. године престале су да постоје црногорске гардијске јединице, које су деценијама и вјековима својим изгледом и колоритом осим државног представљале и културну особеност Црне Горе.

²⁹ ДАЦГ, Команда црногорских трупа у Гаети, Образовање Народне гарде од 12. августа 1920, бр. 78/Б, стр. 1.

³⁰ ДАЦГ, Команда црногорских трупа у Гаети, Министарство војно Н. 161 – Команди црногорских трупа Гаета, 27. август 1920. године, Рим, у потпису Јован Пламенац.

³¹ ДАЦГ, Команда црногорских трупа у Гаети, Образовање Народне гарде од 12. августа 1920, бр. 78/Б, стр. 1.

Извори и литература

- Бјазолето, Бартоломео (2021). *Путовање саксонског краља Фридриха Аугуста у Црну Гору*. Подгорица: ЦИД.
- ДАЦГ, Команда црногорских трупа у Гаети, Министарство војно Н. 161 – Команди црногорских трупа Гаета, 27. август 1920. године, Рим, у потпису Јован Пламенац.
- ДАЦГ, Команда црногорских трупа у Гаети, Образовање Народне гарде од 12. августа 1920, бр. 78/Б, стр. 1.
- ДАЦГ, Министарство војно, ф. 17, документ 57, Министар Пламенац – Државом савјету од 4. септембра 1883. године.
- ДАЦГ, Министарство војно, ф. 22, бр. 2082 од 12. јула 1910. године.
- ДАЦГ, Министарство војно, ф. 23, бр. 2422 од 26. августа 1910. године.
- Дурковић Јакшић, Љубомир (1963). *Енглези о Његошу и Црној Гори*, Титоград; Графички завод.
- Ебел, В. (2006). *Дванаест дана у Црној Гори*. Подгорица: ЦИД.
- Јовић, Татјана, Јовићевић, Милан (2006). *Црногорска војска – организација и униформе*. Цетиње: Народни музеј Црне Горе.
- Јовићевић, Милан (2001). *Црногорски државни и династички амблеми*. Цетиње: Народни музеј Црне Горе.
- Ламбл, Виљам Душан, „Писмо брату Јармилу“, *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, IV, Цетиње.
- Пламенац, Раде Туоров (1997). *Мемоари*. Подгорица: ЦИД.
- Шкеровић, Никола (1961). „Перјаници“. *Историјски записи*, VII, Титоград.

Срђа МАРТИНОВИЋ

**THE UNIFORM AS A CULTURAL CHARACTERISTICS
OF THE MONTENEGRO GUARDS**

The Guard in Montenegro has an long tradition since 1767 and the reign of Šćepan Mali. The Guard represents an important characteristic of the state, a symbol of statehood, its duration, military values and loyalty. The subject of this work is the uniforms of the guard units, namely: Perjanik Peter II and Prince Danilo, as well as Perjanik, the Guard and the Palace Guard during the time of Prince/King Nikola. Therefore, admission to service in the guard units required high criteria, while her uniform was representative, decorative, colorful with axelbenders, plumes, shiny sabers exuding full splendor. They reflected the symbol of statehood and the strength of the state and its dynasty. By their appearance and existence, their uniforms and insignia, they express the most important attributes of statehood, they are a symbol of national, state and dynastic affiliation. In addition to honor and security, guard units have a much more significant cultural or identity function that relates to the connection with culture and tradition, education and influence on the status of the state and its symbols.

Keywords: *Guard, Montenegro, culture, tradition, features, marks*